

ГЕОМЕТРИЧНІ МОТИВИ РОСЛИННИХ УГРУПОВАНЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

Нерідко цікаве оформлення земельної ділянки створюється на поєднанні найпростіших геометричних фігур. Статичність і завершеність кола, динаміка і емоційне напруження трикутника, чиста логіка прямих кутів, вічний принцип золотого перетину, правила перспективи – все це допомагає внести у вигляд сучасного саду особливу красу.

Вагоме значення у формуванні об'єктів ландшафтного дизайну займають рослинні угруповання. Адже саме закономірне поєднання рослин і характерна їм ярусність, що вимагають неоднакових умов існування, без сумніву потрібно враховувати у плануванні ландшафтних композицій для досягнення більш ефективних результатів.

Основним об'єктом вивчення ландшафтного дизайну є фітоценози, або рослинні угруповання. Перше визначення фітоценозу дав Г. Ф. Морозов (1904), пізніше воно доповнене В.М. Сукачовим (1908) [4]. Фітоценоз, або угруповання – сукупність як вищих, так і нижчих рослин, які займають дану однорідну ділянку земної поверхні, з лише їм властивими умовами місцезростання, які створюють своє особливе середовище, що характеризується певним складом, будовою і взаємовідносинами як одна з одною, так і з умовами середовища. Фітоценоз – це не випадковий набір рослин, а конкретне їх групування, історично складене, до якого входять вищі і нижчі рослини, які відрізняються вимогами до екологічних чинників.

Найважливішим елементом ландшафту є рослинність – дерева, чагарники й трав'янисті рослини.

Кожне рослинне угруповання характеризується певним видовим складом і просторовим розміщенням рослин (ярусністю). Ярусність як вертикально розчленована структура може бути надземною та підземною. Надземна ярусність – це висота надземних частин рослин різних видів, підземна – глибина проникнення корневих систем різних рослин в ґрунт. Яскравий приклад ярусності – ліс, де можна виділити до п'яти надземних ярусів і відповідне число підземних. Ярусний розподіл рослин зменшує гостроту конкуренції за світло, так як на верхніх ярусах розміщені світлолюбні рослини, а на нижніх – тіньолюбні та тіньовитривалі.

У рослинних угрупованнях відбуваються і багаторічні зміни. Вони можуть бути обумовлені змінами кліматичних умов, господарською діяльністю людини, процесами, що відбуваються в самих угрупованнях. Причому кожне угруповання розвивається по-різному. Так, одні постійні протягом багатьох років, тоді як інші швидко змінюють вигляд.

Рослинні угруповання є основним компонентом в просторовому моделюванні з використанням засобів ландшафтного дизайну. Переважання в рослинних угрупованнях певних рослинних форм висвітлюється в зовнішньому вигляді ландшафту. Деревя і чагарники є

основними визначальними елементами ландшафтних композицій. Вони можуть бути фоновими і головними. Фонові дерева і кущі повинні бути нейтральними по відношенню до основної композиції. Головні рослини повинні володіти високими архітектурно – художніми властивостями [8].

Але основним елементом формування цих об'єктів є ландшафтні композиції, що складаються з деревинно-чагарникових угруповань.

Деревні рослини є основним матеріалом в будівництві садів і парків, створення великої мережі зелених насаджень; трав'янисті рослини – квіти і газонні трави є необхідним доповненням до дерев і чагарників. Декоративні дерева і чагарники поділяють на хвойні, вічнозелені листяні, листяні, що скидають зелений убір, та в'юнкі рослини.

При підборі рослин для озеленення земельних ділянок пунктах слід виходити з таких показників, як зростання виду в умовах конкретної природної зони, швидкість росту, довговічність, стійкість в специфічних екологічних умовах, декоративні ознаки, а також можливість отримання посадкового матеріалу. При цьому асортимент дерев і чагарників необхідно підбирати з урахуванням забезпечення санітарно-гігієнічних умов в середовищі, захисту від пилу та шуму на вулицях, створення комфортних умов у парках.

Для ознайомлення з рослинами, які мають велике значення в зеленому будівництві, існує еколого-біологічна характеристика видів, об'єднаних в сімейства, а також способи їх застосування.

Вид голонасінних рослин, куди входить клас хвойних, що характеризуються наявністю насіння і насінневого зачатка, які лежать відкрито на лусочках шишок. В основному голонасінні це дерева і кущі, трав'янистих рослин серед них не має. Розмноження та поширення в природних умовах здійснюється за допомогою насіння.

Найбільш поширеними і перспективними для озеленення є види родин Тисові, Соснові та Кипарисові. Це в основному довговічні і високо декоративні види з великою екологічною амплітудою.

Декоративні листяні дерева і чагарники входять у великий відділ покритонасінних рослин. Їх роль в садово-парковому будівництві найрізноманітніша. Разом з хвойними породами вони надають характерний вигляд пейзажам, складають контрасти високої художньої цінності. Зміна забарвлення листя в залежності від сезону вносить пожвавлення в навколишній ландшафт. Взимку у багатьох дерев і чагарників видно кольори або зовнішній вигляд кори, гіллястість, форма шипів і багато інших яскравих деталей.

Для оформлення найбільш відвідуваних місць в парках, скверах, садах, на вулицях та інших об'єктах озеленення широко застосовують красивоквітучі чагарники. При виборі тих чи інших видів чагарників квіти є найбільш важливою деталлю. Декоративні якості квітів визначаються їх формою, розмірами, забарвленням і запахом. Велике значення має період і тривалість цвітіння.

Незамінні в декоруванні і обрамленні різних архітектурних і паркових елементів є в'юнкі деревні рослини (ліани).

Покритонасінні – це наймолодша, найчисленніша і найбільш досконала група сучасних рослин, найхарактернішими ознаками якої є наявність квітки, плода і насінини. На відміну від голонасінних, у покритонасінних насінні зачатки містяться у зав'язі, яка є частиною маточки, остання утворилася внаслідок зростання країв одного або кількох плодолистків, що являють собою видозмінені верхівкові листки, які зростаючись утворюють маточку.

Поширеними для озеленення є види родин Барбарисові, Букові, Березові, Бобові, Жимолостні, Кизилові, Самшитові та ін.

Асортимент квіткових і декоративно-листяних рослин, культивованих у відкритому ґрунті, дуже великий. За біологічними властивостями вони поділяються на однорічні, дворічні і багаторічні. По використанню розрізняють квіти для сезонного і багаторічного оформлення ділянок.

Для сезонного оформлення скверів, парків, палісадників використовують передусім однорічні квіти (літники). Це рослини, які в рік висіву розвиваються до стадії цвітіння, дають насіння і відмирають.

Красивоквітучі однорічники найбільш поширені в озелененні. Вони цінуються за велику форм квіток і яскравість їх забарвлення, тривалістю цвітіння. Квітки деяких рослин дуже запашні (левкой, резеда та ін.)

В'юнкі квіткові рослини займають важливе місце при вертикальному озелененні балконів, терас, альтанок, фасадів будівель.

Характеризуються швидким ростом, рясним і тривалим цвітінням. Для їх вирощування необхідні спеціальні опори.

Декоративно-листяні рослини володіють хорошим зростанням, орнаментальним листям. Легко формуються, переносять підстригання. Використовуються як бордюрні рослини, в одиночних і групових посадках на газоні, в декоративних огорожах.

Килимові рослини – це в основному низькорослі багаторічних рослини, що добре переносять підстригання. Мають красиво забарвлене листя. Використовуються головним чином для створення килимових і мозаїчних клумб, квіткових орнаментів і портретів.

До групи дворічників відносяться види, які досягають повного розвитку на другий рік життя. У перший рік після посіву вони встигають розвинути тільки листову розетку, а на другому – цвітуть і утворюють насіння. Більшість з них є багаторічними, однак найбільший декоративний ефект дають при дворічній культурі.

Багаторічні квіти, не зимують у відкритому ґрунті. Рослини цієї групи не виносять низьких температур, тому кожної осені до настання холодів їх підземні частини (бульби, бульбоцибулини, кореневища) викопують з ґрунту і зберігають у прохолодних приміщеннях, а навесні

висаджують у відкритий ґрунт. Вони мають велике значення не тільки для озеленення, але і в ландшафтному дизайні [3, с. 11–30].

Усі вони використовуються у формуванні ландшафтних композицій в об'єктах ландшафтного дизайну.

Принципи формування ландшафтних композицій засновані на геометрично правильному плануванні (розвиток композиції уздовж центральної осі саду, панування прямих ліній) та обов'язковій підрізанням дерев і кущів, називають регулярними або французькими. Виникли вони в глибокій старовині – в Єгипті, Вавилонії, Ассирії, Персії, Китаї, а також у Стародавньому Римі. Епоха Відродження відзначена розквітом садово-паркового мистецтва. Саме тоді регулярні сади з'явилися в багатьох країнах Західної Європи: Італії, Франції, Англії. Більшість найвідоміших регулярних садів (наприклад, вілли д'Есте, Версаля або Хемптон-корта) визнані справжніми шедеврами.

Садова геометрія сьогодні як ніколи використовується: строгі форми, чіткі лінії, стрижені класичні або кумедні фігури, закони перспективи, що підкреслюють структуру саду і загальні ідеї оформлення представляють собою чи не самі помітні і цікаві інструменти оформлення ділянки. Завдяки геометрії навіть самий маленький сад набуває завершеність і відчуття досконалості дизайну. До класичних геометричних елементів, які використовують в оформленні саду, безумовно, належать коло і квадрат. Ці найпростіші фігури, які ніколи не виходять з моди, контрастні і зовсім різні за характером, найчастіше використовуються окремо, в протиставленні, але останні тенденції садової моди пропонують вчинити кардинально по-іншому: поєднувати їх один з одним в гармонійних дуетах, які додадуть ландшафтним композиціям особливе звучання і привабливість [5].

Геометричні мотиви являють собою правильні геометричні елементи: відрізки, прямі чи ламані лінії, трикутники, квадрати, прямокутники, ромби, багатокутники, кола, овали, спіралі і т.п. Деякі мотиви характерного виду, одержані з цих елементів або з їх поєднання, мають особливі назви: зірки, розетки, хрести, лінійки, зигзаги, ланцюги, стрічки, хвилі, меандри, плетінки. Для кожного з цих мотивів можна назвати місце і час найбільшого поширення.

Застосування геометрії в ландшафтному дизайні охоплює два рівні облаштування: структурне і декоративне. На другому строгі геометричні інструменти розглядаються як акценти, що привертають увагу і надають об'єктам ту саму "родзинку", але часто вони є основоположним принципом організації садового простору і основним мотивом, використаним в формуванні об'єктів ландшафтного дизайну, основою його структури. Де і як би квадрати і сфери не використовувалися в ландшафтному дизайні вони завжди привертають увагу, вражаючи досконалістю і гармонійністю [2, с. 85].

Важливо, щоб між різними зонами саду зберігався вільний простір. Цього легко досягти, якщо кордонами будуть слугувати лише зображенням контурів геометричних форм, наприклад прямий кут або паралельні лінії. Декоративні рослинні бордюри і живоплоти не обмежуються лише роллю імпровізованих перегородок, а можуть з успіхом виступати в якості фону для квіткових композицій та окремих яскравих акцентів (садових скульптур, фонтанів, декоративних ваз). Що стосується принципів проектування регулярного саду, то вони в першу чергу ґрунтуються на поєднанні різних геометричних і абстрактних фігур – як на площині, так і в тривимірному просторі [6].

Найпростіший і ефектний спосіб візуально розсунути простір – використати в оформленні саду круглі форми. Коли таким зонам, як майданчик для відпочинку або галявина, надається форма кола, а доріжки пролягають плавними, м'якими лініями, сад виглядає більше просторим і стає незрівнянно затишним. Кулі та сфери в садовому дизайні відіграють гармонійну роль, вони викликають відчуття спокою, природності, плавності ліній, привертаючи увагу єдністю і цілісністю образу об'єктів, в яких вони розташовані. Кругла лава, оперізує старі великі дерева; оригінальна стрижка живоплотів – топіарії, завдяки якій на поверхні рівної зеленої стіни виділяються рельєфні, ніби виступаючі круги; високі грядки, виконані у формі плоских кіл з суворюю рамкою; доріжки з дерев'яних зрізів-круглячків; скульптури в вигляді абстрактних фігур з куль; незвичайні водойми у вигляді кам'яних чаш, багаторівневі круглі фонтани або переносні міні-ставки; мощені круглі майданчики з кількома контурами – це теж спосіб внести в сад досконалість сфер.

Квадрати, навпаки, роз'єднують і розділяють, вони надають саду чітку структуру, підкреслюють форму об'єктів, привертають увагу до площин і рівням, створюють відчуття масивності, стабільності і чіткості. Квадрати – один з кращих варіантів оформлення тих об'єктів, до яких хочуть звернути увагу, прекрасний мотив оформлення маленького саду і засіб акцентування уваги на сучасності і сміливості дизайну. Досконалість квадратних контурів в сад можна привнести не тільки за допомогою рівносторонніх майданчиків, бордюрів навколо квітників або стрижених самшитів і дерев. Як кубічні елементи в ландшафті можна використовувати і форму ставків, покрокові доріжки з квадратних плиток або розбиті на квадрати з оригінальним мощенням майданчик; покрокові "переправи" у вигляді витесаних кам'яних блоків, прокладені через ставок; настили і навіси суворюю квадратної форми. Як і де квадратні мотиви не використовувалися б, вони дозволяють чітко розмежувати куточки і зони саду, надати йому архітектурності і суворюю досконалісті.

Строгі квадратні квітники або стрижені у формі сфери самшити, які поодиноці сприймаються як абсолютно оригінальні і добре знайомі інструменти садового дизайну, разом створюють абсолютно нову

гармонію, розкриваючи повністю неповторність єдності протилежностей, підкреслюючи і розкриваючи один одного.

Найпростіший приклад ідеальної комбінації кола і квадрата в саду - поєднання їх в оформленні квітників. Завдяки такому поєднанню строгі бордюри, викладені з клінкерної цегли або у вигляді сформованого стриженого самшитового контуру, навколишні квадратні клумби перетворюються на незвичайний акцент і стилістично досконалий сучасний штрих, якщо на квітнику серед троянд або улюблених багаторічників залишити кілька великих сфер самшиту. Контрастуючи за формою і контуром, вони додадуть навіть найменшому і непомітному квітнику нове сучасне звучання. Працює такий прийом і у зворотному напрямку: розташований посеред газону та окреслений чітким контуром круглий квітник – здається шедевром в стилі модерн, якщо додати на нього кілька кубів, вистрижених з самшиту (з інших багаторічників) або встановити суворі тесані кам'яні блоки. Грати з поєднанням геометричних форм можна і на рабатках, і в орнаментальних міксбордерах, і навіть на альпійських гірках [7].

Конуси можна сміливо віднести до розряду найбільш загадкових форм, що вносять напруженість і динаміку, приковують погляд. Різноманітні варіації на цю тему нагадують магічні кристали або шахи. Якщо ж підти далі, то для більшості з нас така форма – натяк на єгипетські піраміди, символ вічності і таємниці.

Безсумнівно, використання в ландшафтному дизайні пірамідальних рис надає вигляду ділянки емоційго звучання. При створенні стилізованого регулярного саду можна вибирати з величезного розмаїття вічнозелених рослин з так званої пірамідальної формою крони. До них відносяться, наприклад, тиси, кипарисовики, ялівці, туї, ялини, ялиці. Форма їх крони в одних випадках має природне походження, а в інших фігурно вистригається і надалі підтримується людиною.

Варто відзначити, що рослини з пірамідальною кроною завжди домінують в композиціях і привертають до себе увагу. Тому особливо важливо, щоб вони виглядали акуратними і доглянутими. Зелені конуси ефектно виглядають в поєднанні з контрастними їм формами (наприклад, кулястими) або ж поруч з плоскими поверхнями (газонами, басейнами або ставками, вимощеними каменем доріжками або площадками).

Не менш цікаво, ніж гра з формами і обрисами квітників виглядає і поєднання з класичною геометрією в живих огорожах, де квадрати і сфери можна поєднувати і у вигляді контурів, і в об'ємних елементах. Поєднання протилежних форм прекрасно розкривається в дворядних чітких огорожах, в яких на фоні суворого прямокутника або квадрата класичної огорожі з тиса або бирючини немов розкішна нитка перлів виглядають збудовані в ряд перед нею маленькі кульки самшиту. Щоб пом'якшити геометричні контури і гармонійно вписати їх в оформлення решти саду, досить додати кілька пейзажних елементів у вигляді гортензій, спірей або будь-яких

інших квітучих чагарників. Вплив можуть надати і вистрижені форми череди великих сфер або з верхнім контуром у вигляді напівкіл високі огорожі, на тлі яких красуються куби з самшиту або тиса різних розмірів, і складні огорожі, бордюри або лабіринти, в яких чергуються секції квадратної форми і стрижені сфери [6].

Основа планування класичних і сучасних регулярних садів складається в першу чергу з різноманітних комбінацій прямих ліній, прямокутників і квадратів. Завдяки використанню прямого кута (це відноситься і до рослин, підстрижених у формі куба) зовнішність ділянки має чіткий і класичний вигляд. Навпаки, округлі обриси згладжують чіткі пропорції саду і роблять його вигляд більш м'яким. Подібну форму можна надати практично будь-якого елементу ландшафту: газону, мощеного майданчику для відпочинку, штучного водоймища. При цьому основне завдання – органічно включити їх у загальну структуру ліній і фігур саду. Крім того, не варто забувати і про традиційні стрижені живоплоти прямокутної форми. З їх допомогою легко виділити найбільш важливі доріжки або алеї, розділити спільну територію на функціонально різні зони, приховати від сторонніх поглядів частину саду. А якщо варіювати ширину і висоту таких огорож, можна створити цікаві об'ємні композиції – справжні витвори садового мистецтва [1, с. 135].

Поєднання перерахованих геометричних форм і донині залишається найбільш популярним регулярним мотивом.

При формуванні ландшафтних композицій потрібно прагнути до їх візуальної чіткості. Це досягається побудовою композиції з урахуванням розміру, щільності, кольору та форми. Крім того, важливо враховувати з якої відстані композиції буде сприйматися будь-який вертикальний елемент. Як правило, ця відстань повинна бути віддаленою від спостерігача як мінімум на дві висоти. З більшої відстані ясність сприйняття деяких деталей втрачається, якщо ж спостерігач перебуває на відстані, яка дорівнює лише одній висоті, ландшафтну групу він сприймає фрагментарно.

Ландшафтний дизайн, що виконується в регулярному стилі, передбачає строгі геометричні форми всіх елементів, які необхідно розташовувати по заздалегідь заданій осі. Садити дерева та кущі за квадратною, прямокутною, круглою або шаховою схемою. Обов'язково надається їм форма тривимірних геометричних фігур, для чого необхідно підстригати чагарники та дерева. Доріжки, алеї і водойми в цьому стилі виконуються прямо, чітко і рівно. Головний принцип при проектуванні класичного стилю – порядок і закономірність.

Застосування геометрії в ландшафтному дизайні дає можливість найбільш повно виявити особливості просторової організації саду, зорозовити або зменшити простір, акцентувати увагу на елементах саду, визначити послідовність їхнього сприйняття, напрямок руху, фіксувати його зміну.

При виборі рослин варто також приділяти увагу біологічному поєднанню рослин, тобто необхідно суворо стежити, щоб обрані види рослин як естетично, так і біологічно гармоніювали одна з одною.

Використані джерела

1. Белочкина Ю.В. Ландшафтный дизайн / Ю.В. Белочкина. – Х.: "Фолио", 2006. – 317 с.
2. Божена Мелоская, Ландшафтный дизайн участка / М. Божена. – Х. : Аргумент Принт, 2012. – 256 с.
3. Романча Л.В. Озеленение села / Л.В. Романча. – К. : Урожай, 1989. – 184 с.
4. Геоботаніка як наука про фітоценози та сформований ними рослинний покрив [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/biolog/22981/>
5. Группы из деревьев и кустарников [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://landscape.totalarch.com/node/125>
6. Садовая геометрия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ivd.ru/document.xgi?id=5347>
7. Симбиоз сфер и квадратов как инструмент современного садового искусства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-stroy.net/simbioz-sfer-i-kvadratov-kak-instrument-sovremennogo-sadovogo-dizajna>
8. Рослинні угруповання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bearplanet.ru/zhittdyualnyst_roslin/roslinny_ugrupovannya.html